

12 APRILIE - O ZI DE DOUĂ ORI MEMORABILĂ DIN VIAȚA LUI ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT*

LEON SIMANSCHI**

Dintre numeroasele date cu semnificație majoră pe care le oferă domnia lui Ștefan cel Mare și Sfânt, una se înfățișează, după părerea noastră, într-o dublă și nu mai puțin relevantă ipostază: ziua de **12 aprilie**. Cea dintâi este bine-cunoscută, reprezentând biruința din „marțea mare” 1457, de lângă satul Doljești (azi dispărut), „La tină” (sau „Hreasca”)¹, spre vărsarea Șomuzului Mic (Mocirlos ?) în Siret², a Tânărului pretendent la tronul Moldovei, asupra lui Petru Aron, ucigașul tatălui său. Dar, în afară de principala consecință a acesteia: dobândirea scaunului domnesc, lupta în sine dezvăluie, alături de elementele sale particulare, componente care vor rămâne definitoare pentru întreaga strategie și tactică militară aplicate ulterior de domnul Moldovei.

Se poate afirma astfel, cu siguranță, că alegerea perioadei în care urma să se desfășoare incursiunea nu s-a făcut la întâmplare. Săptămâna Patimilor, când preocupările oamenilor au ca dominantă o motivație religioasă, prezenta cele mai potrivite condiții pentru realizarea surprizei, îngreunând concentrarea forțelor adverse, iar Duminica Învierii reprezenta cel mai binecuvântat moment al încoronării³. Tocmai de aceea, viitorul domn a reușit să se apropie atât de mult de Suceava și să obțină, în același timp, superioritatea psihologică asupra inamicului, atât de necesară câștigării unei bătălii. Nu pare să fi fost întâmplător nici locul confruntării, aflat la numai 10 km. de Reuseni, unde

* Articol inedit

** (1938-2005), a fost cercetător științific principal I, d-r în istorie la Institutul de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol” Iași.

¹ *Cronicile slavo – române din secolele XV – XVI publicate de Ion Bogdan (în continuare Cronicile)*, pp. 7-15 și 28 (Hreasca), 44 - 49 și 56 - 61 (La Tină). În *Traducerea românească a Letopiseșului de la Putna*, ibidem, p. 70, toponimul lipsește, iar în *Cronica moldo – polonă*, ibidem, p. 178 și celelalte două elemente ale localizării – un indiciu că aceasta a apărut într-o fază ulterioară a transmiterii prototipului (v. L. Simanschi, *Începutul elaborării Cronicii lui Ștefan cel Mare*, în vol. C. Cihodaru la 75 de ani, Iași, 1983, p. 46), probabil o dată cu adăugarea luptei de la Orbic, la începutul sec. XVI.

² Al. I. Gonja, *O problemă de geografie istorică: locul unde s-a dat bătălia între Ștefan cel Mare și Petru Aron*, în „S.R.d.” XI, 1958, nr. 6, pp. 197 – 198.

³ C. Cihodaru, *Cu privire la localizarea unor evenimente din istoria Moldovei: Hindău, Direptate, Crăciuna și Roșcani*, în „A.I.I.A.X.I”, XIX, 1982, p. 628.

asistase la sfârșitul tatălui său, în noaptea de 15 spre 16 octombrie 1451⁴. Să fi venit oare dinspre Secuini, unde fuseseră înhumate rămășițele pământești ale defunctului său părinte⁵? N-ar fi exclus, de vreme ce Tânărul aspirant la tron a urmărit învederat realizarea surprizei, părăsind drumul mare al Băii sau al Siretului în favoarea unuia secundar, iar distanța nu era mai mare decât aceea a unei zile obișnuite de marș. Manevra este cu atât mai mult de luat în considerare, cu cât ea îi îngăduia acestuia să treacă prin Dolheștii Mari, domeniul viitorului cunyat al domnului și portar al Sucevei, Șendrea, desigur susținător al pretendenței lui Ștefan. De fapt, înșăși aşezarea de la Doljești/Dolhești reprezenta, probabil o seliște (azi pârâul Siliștea)⁶, a Dolheștilor Mari și Mici, aflându-se firește în limitele accluași domeniului boieresc. Tocmai de aceea, este de presupus că locul desfășurării viitoarei bătăliei, „La tină”, a fost relevat domnului chiar de către Șendrea, bun cunoșcător al topografiei proprietății sale⁷.

Ajuns la numai 20 km. de Suceava, „i-au ieșit înainte”⁸ Petru Aron, ceea ce sugerează mai degrabă o acțiune precipitată, efectuată *in extremis*, și chiar un atac nocturn, aşa cum a fost și incursiunea sa din 1451⁹, pornit din înșăși cetatea de scaun, cu oștenii care reușiseră să se adune din Țara de Sus. Realizarea surprizei și anularea avantajului primordial al inamicului, folosind *atu-urile* oferite de natură - „tina” însemnând de fapt mlaștina a cărei amintire o mai păstrează numele satului Hreacța (atestat încă din 1403, dar cu hotarul „vechi” atingând valea Sucevii¹⁰) precum și hidronimul Pârâul Glodului¹¹- anunțau deja un mare comandant de oști, chiar dacă îndrăzneala unei tineretă de 17-18 primăveri¹² a fost dublată de experiența unui oștean

⁴ L. Șimanschi, *O cumpăna a copilariei lui Ștefan cel Mare: Reuseni, 15 octombrie 1451*, în „A.I.I.A.X.I”, XIX, 1982, Iași, pp. 183 - 199.

⁵ Idem, *Zidirea mănăstirii Putna. Semnificații și împrejurări*, în curs de publicare.

⁶ H.H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. III, București, 1965, pp. 27 - 37.

⁷ Presupunerea lui Emil Diaconescu, *Precizări cu privire la lupta lui Ștefan cel Mare pentru ocuparea domniei*, în „A.I.I.A.X.I”, XIV, 1977, pp. 278 - 283, conform căreia bătălia s-ar fi desfășurat „pe câmpia de lângă (actualul) Dolhești” (de fapt Dolheștii Mari), nu poate fi acceptată, deoarece ea eludează precizia cronicii: „Hreacța/La tină”. Mai aproape de realitate credem că este presupunerea lui C. Cihodaru, *op. cit.*, pp. 626 - 628, care însumează toate aceste trei elemente: numele satului, toponimul și hidronimul. Este de reținut în plus observația identității Dolhești=Doljești, atestată de consemnarea înhumării lui Șendrea, în 1481, la „Doljești” - alternanță fonetică dublată și de posibilitatea de confuzie grafică în scrisul slavon între literele „h” și „j”.

⁸ Gr. Ureche, *Letopisul Țării Moldovei* (în continuare *Letopisul*), ed. P.P. Panaiteescu, București, 1958, p. 90.

⁹ Indirect, acesta poate fi susținut de ziua luptei transmisă de *Cronica moldo-germană*: 11 aprilie (*Cronicile*, p. 28), care nu poate fi explicată decât prin atribuirea diferență a noptii de către cronografi epochii, fie zilei precedente, fie celei următoare, la fel cum se constată în cazurile asediului nocturn al Chiliei, în ianuarie 1465 (*ibidem*, p. 16), sau al atacului de noapte de la Baia, din decembrie 1467 (v. scrisoarea lui Ștefan din 1 ianuarie 1468, cu datearea luptei pe 15, în loc de 14 decembrie, la Șerban Papacostea, *Un episode de la rivalitate polono-hongroise au XV-e siecle: la campagne de Mathias Corvin en Moldavie (1467) a la lumiere d'une source inédite*, în „R.R.H.”, VIII, 1969, nr. 6, p. 974).

¹⁰ DRH.A, vol. II, București 1975, nr. 17, p. 24; studiu apărut sub redacția acad. Șt. Ștefănescu, în recentul tratat privind *Istoria Românilor*, vol. IV, București, 2001, pp. 326 - 329.

¹¹ Serafim Ionescu, *Dicționarul geografic al județului Suceava*, București, 1894, col. 172 și 230; *Marele Dicționar Geografic al României*, vol. III, București, 1900, p. 747 și vol. V, București, 1902, p. 526 (*sub voce*).

¹² L. Șimanschi, *O cumpăna...*, pp. 196-197.

încercat, ca cea a unchiului său, Vlaicu¹³. Nu se cunosc detalii privind desfășurarea luptei, dar dacă Petru Aron a dispus într-adevăr de cei 400 de cavaleri înzăuați, pe care-i promitea ca ajutor, cu numai opt luni în urmă, regelui polon¹⁴, mobilitatea acestora va fi fost anulată tocmai de pământul moale al locului ales pentru bătălie.

Oricum, este de consemnat că la **12 aprilie** a aceluia an s-a consumat penultima dintre luptele dinastice care măcinaseră Moldova timp de 25 de ani, amenințând cu împărțirea ei în două: Țara de Sus și Țara de Jos, cum fusese în timpul lui Iliaș și Ștefan (1436 - 1442) sau cum era să fie pe vremea lui Petru și Roman (1447 - 1448)¹⁵. Însemnatatea neamului (clanului) în dobândirea puterii se va manifesta însă pregnant cu prilejul confruntării de la Doljești, întrucât cei aproape 6.000 de oșteni¹⁶ ai Țării de Jos, care se adunaseră în jurul fiului lui Bogdan al II-lea, proveneau, desigur, din zona Trotușului și a Tazlăului, unde se aflau stăpânirile acestuia din urmă¹⁷. Se adăugau cei din bazinul Siretului inferior, cuprinzând și satele localizate în documente „La Olteni”¹⁸, toponim care explică plauzibil și cognomenul Oltea¹⁹, atribuit Mariei, mama domnului. N-au putut lipsi nici cei din părțile orheiene, unde fratele ei, Vlaicu, avea rudenii și proprietăți²⁰. De altfel, actele de stăpânire emise de cancelaria domnească în primii şase ani ai noii guvernări, cu excepția celor în beneficiul mănăstirilor, privesc aproape

¹³ I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, București 1925, pp. 295 - 296; v. și *D.R.H. A*, vol. II, București 1975, *Indice de nume*, p. 531, *sub voce*.

¹⁴ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. III, Iași, 1932, nr. 230, pp. 781-785.

¹⁵ L. Simanschi, *Criza politică din Moldova între anii 1432-1457*, în „A.I.I.X.I.”, tom 33, 1996, Iași, p. 24.

¹⁶ *Cronicile*, p. 28. Pe baza acestei informații se poate presupune că și Țara de Sus dispunea de acleiasi efective, dar, în cronicile menționate și a așteptării inamicului la Suceava, este de admis și inferioritatea numerică a oștii lui Petru Aron, precum și necesitatea efectuării unui atac nocturn.

¹⁷ M. Costăchescu, *Observări istorice cu privire la neamul lui Ștefan cel Mare*, Iași, 1927, *passim*.

¹⁸ *D.R.H. A*, III, nr. 239, pp. 424 - 425; *D.I.R. A*, XVI, I, nr. 91, p. 93, nr. 272, p. 305, nr. 390, p. 427, nr. 420, p. 463.

¹⁹ Într-o mai veche contribuție a noastră (*Formarea personalității lui Ștefan cel Mare*, în „R.A.”, an LII, vol. XXXVII, nr. 1, p. 33, presupunem proveniența numelui din antroponimul Holt), atestat toponimic lângă Bacău, nu departe de „Fundu lui Bogdan” și satul „Mușetești” (!). fără a abandona ipoteza, sub aspectul locului de apariție a supranumelui, relația semantică pe care o sugerează toponimul „La Olteni” este susținută de prezența lui Ștefan, chiar în 1456, la hotarul de sud al Moldovei, probabil la Brăila, cum lasă să se înțeleagă corespondența sa din 1480 cu brăilenii, râmnicienii și buzoienii (v. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, nr. CLXII, pp. 361 - 364). Sunt de reținut în acest sens și falsurile documentare ce i-au fost atribuite (*DRH. A*, II, *Documente îndoioanelice*, nr. A și B, pp. 410 - 411; I. Bogdan, *Documente false atribuite lui Ștefan cel Mare*, București, 1913, pp. 106 - 122 (corespondență cu Ohrida), sau legenda icoanei Sf. Gheorghe, trimisă de el la mănestirea Zografu (Damian P. Bogdan, *Quelques témoignages des lieux roumano-grecs sous le règne d'Etienne le Grand, prince de Moldavie*, în „B.A.I.E.S.E.E.”, Bucarest, an V, nr. 1-2, 1967, pp. 122, 126-127. Având anul 1456 ca început al domniei lui Ștefan cel Mare, toate aceste izvoare, indiferent de calitatea lor, conțin, după părerea noastră, un element sugestiv al memoriei istorice cu privire la marele domn, care - i atribuia această calitate încă înainte de înscăunare, având ca suport real acceptarea, încă de atunci, a pretendenției sale de către întreaga Țară de Jos și chiar de unele ținuturi ale Țării de Sus (v. mai jos, n. 20).

²⁰ *D.R.H. A*, II, nr. 131, p. 137. Cumpărarea Seliștii de la Chișinău atestă că Vlaicu avea drept de preemiune acolo, probabil prin soția sa, căci numele pare să-i indice o origine munteană sau aproape munteană, poate chiar „olteană” (v. nota precedentă).

exclusiv sate din ținuturile centrale și sudice ale Moldovei²¹, ai căror privilegiați sprijiniseră intervenția din primăvara anului 1457.

Victoria obținută la Doljești n-a fost însă o victorie a Țării de Jos împotriva celei de Sus. Părăsit de mulți dintre colaboratorii săi de până atunci, cum probează componența primului sfat al nouului domn²², Petru Aron s-a retras în Polonia, însotit de cei ce-și credeau viață în pericol²³. El fuseseră precedați de logofătul Mihail (Mihu), cel care dusecă, în anul precedent, întâiul tribut al țării către Poartă și cu care Ștefan se întâlnise în Tara Basarabilor, dar nu reușise să-l opreasca din drum și deveniseră dușmani, după cum rezultă din scrisorile ce i le-a adresat ulterior²⁴. Legiuia răzbunare era aşadar amânată, poate cu voia lui Dumnezeu, pentru a nu-i umbri înaintarea triumfătoare spre Suceava și întâmpinarea sărbătoarească pe câmpul de la Direptate²⁵ - parcă anume ales! - de către Mitropolitul Teoctist, împreună cu tot clerul și desigur cu poporenii Sucevei, iar peste câteva zile, în Duminica Învierii, ungerea cu sfântul mir în catedrala mitropolitană de la Mirăuți²⁶.

Programul de guvernământ pe care l-a realizat Ștefan cel Mare în prima parte a domniei va confirma, din ce în ce mai pregnant, valoarea excepțională a personalității sale. El a reușit astfel, într-un timp relativ scurt, să-l îndepărteze pe Aron de la hotarul nordic al țării, în 1459, iar de la cel vestic, în 1461, în urma unor acțiuni militare rapide și hotărâte, să atenueze învrăjbirile interne ale factiunilor boierești și să determine revenirea pribegilor, să readucă în hotarele țării cetățile Hotin și Chilia, dar mai ales să-și afirme cu hotărârea legitimitatea domniei ca nepot al lui Alexandru cel Bun, să izbutească o căsătorie de prestigiu în lumea regalităților răsăritene, cu prințesa kieviană Evdochia, și să impună recunoașterea succesiunii lui Alexândrel la tron²⁷. Ca urmare, în 1466, el a început zidirea mănăstirii Putna și, totodată, refacerea treptată a celei de la Zografu, de la Sfântul Munte, ca al doilea ctitor²⁸, în măsura în care își va asuma și rolul de apărător al creștinătății răsăritene și, implicit, „ideea imperială”²⁹.

²¹ Idem, II, nr. 68, p. 100 (Trotuș), nr. 72, p. 106 și nr. 85, pp. 121-122 (Iași), nr. 86, p. 110 și nr. 87, pp. 124-125 (Neamț), nr. 77, pp. 111-112 (Tutova), nr. 78, pp. 113-114 (Cârligătura), nr. 81, p.p 116-117 (Fălcu), nr. 82, p. 118 (Tecuci), nr. 90, pp. 128-129 (Vaslui) și a.

²² L. Șimanschi, „Închinarea” de la Vashui (5/iunie/1456), în „A.I.I.A.X.I.”, XVIII, 1981, pp. 631-636 (Tabelul anexă, rubricile 10 și 11).

²³ M. Costăchescu, *op. cit.*, vol. II, nr. 235, p. 815.

²⁴ D.R.H., A, II, nr. 66, p. 98 și nr. 89, p. 127.

²⁵ *Cronicile*, pp. 49, 61 și 70. Pentru localizare, v. Al. I. Gonța, *op. cit.*, p. 201. Presupunerea lui C. Cihodaru, *op. cit.*, p.627, conform căreia „locul ce se chiamă Direptate” (*Letopisețul*, p. 91) s-ar fi aflat lângă Heciu (jud. Suceava), este cea mai probabilă, deoarece întâmpinarea nouului domn de către mitropolitul Theocist s-a produs după victoria de la Doljești, deci nu departe de aceasta.

²⁶ Adnotatorul putnean menționează actul ungerii o dată cu aclamarea lui Ștefan ca domn pe câmpul de la Direptate, deși acesta nu se putea face, conform ritualului, decât într-o biserică, iar un moment mai potrivit decât Duminica Învierii, care se apropia, era firesc să fie folosit (v. și C. Cihodaru, *op.cit.*, p. 628).

²⁷ Pentru toate aceste impliniri, v. studiul nostru: *Un deceniu de ostilitate moldo-ungară, 1460-1469*, în vol. *Studii istorice româno-ungare*, Iași, 1999, pp. 27-52.

²⁸ V. mai sus, n. 5; D.R.H., A, II, nr. 176, p. 261.

²⁹ Dumitru Năstase, *Ștefan cel Mare împărat*, în „S.M.I.M.”, XVI, 1998, pp. 65-102.

Principala condiție care ar fi sănctionat statutul intern și internațional al domniei, reprezentată de ramura alexandrină, nelegitimă, a lui Bogdan al II-lea, spre deosebire de cea legitimă a lui Petru Aron³⁰, continua să rămână însă excluderea definitivă a succesiunii acestuia. Izbucnirea războiului ungaro-moldav în 1467 a transformat condiția în imperativ, deoarece în suita lui Matia Corvin se afla și învinsul din 1457³¹, pe care trădarea vornicului Crasneș de la Baia l-a scăpat de la decapitare³².

Aceasta s-a produs totuși peste câțiva ani și ne îngăduim să presupunem că tot la **12 aprilie**, dar în anul 1470. Ar părea superfluă supozitia noastră examinând textul cronicii putnene, aceea care îl relatează: „*În anul 6965 (1457), luna aprilie, 12, în Joia mare, Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, a venit de la munteni și a dobândit întâia biruință asupra lui Aron voievod, pe Sireti, la tină, la Doljești. A doua luptă a purtat-o cu dânsul la Orbic și iarăși a biruit Ștefan voievod, cu ajutorul lui Dumnezeu*”³³. Așadar, două lupte desfășurate în aceeași zi de „joii” a Săptămâni Mari, spre deosebire de „*Letopiseșul domnesc*”, care înregistrează o singură confruntare în „Marțea mare” a anului 1457, corespunzând intr-adevăr datei de lună și zi: **12 aprilie**. Evident, nu se puteau petrece, la o distanță de peste 100 km. - Orbicul aflându-se pe valea Bistriței, lângă Buhuși- două lupte în aceeași zi. Editorii vechilor anale moldovenești (Ioan Bogdan și P.P. Panaiteșcu) s-au văzut de aceea nevoiți să menționeze consecvent neconcordanța cronologică și să observe posibilitatea de confuzie în scrisul slavon a apelativelor *vtornik* și *cetvertok*³⁴. În literatura de specialitate s-au avansat, de aceea, mai multe supozitii privind localizarea primei lupte sau data celei de a doua³⁵, toate întâmpinând obiecții mai mult ori mai puțin categorice. Nici una din soluțiile propuse nu a luat însă în considerație și *improbabilitatea confuziei grafice* a celor două vocabule, pe care „*Letopiseșul de la Bistrița*”, elaborat în aceeași perioadă cu semiuncialele manuscriptice, ca și „*Cronica lui Ștefan cel Mare*” (model, în același timp, și pentru cronica putneană), o confirmă,

³⁰ O cumpăna..., p. 194. Ne menținem presupunerea că „Aaron” reprezintă numele monahal al lui Alexandru, ultimul fiu al lui Alexandru cel Bun cu doamna Marina, datorită identității literelor initiale, cel de-al doilea, „Petru”, fiind însuși după cel al fratelui său mai mare, Petru al II-lea, probabil asasinat în 1448, în beneficiul partidei ostile, „iliușescă”, al cărui candidat, Roman, fusese otrăvit în vara aceluiși an.

³¹ I. Minea, *Informațiile românesti ale cronicii lui Jan Dlugosz*, Iași 1927, p. 46; S. Papacostea, *op.cit.*, p. 976.

³² C. Cihodaru, *Observații pe marginea izvoarelor privind unele evenimente din istoria Moldovei între anii 1467-1474*, în „S.C.S.I.”, Iași, an. VIII, 1957, fasc. 1, pp. 5-7.

³³ *Cronicile*, p. 49; v. și p. 61, același text.

³⁴ *Ibidem*, n. 1 și, respectiv, 4.

³⁵ S-a propus astfel, în loc de Doljești, satul Joldești, din aceeași zonă, dar pe stânga Siretului (v. Emil Diaconescu, *Vechi drumuri moldovenești*, Iași, 1939, pp. 5-6, 88-89 și 92-98, părere la care autorul a renunțat ulterior (v. mai sus, n. 7), sau dealul Doljoc de lângă Cernăuți (Olgierd Gorka, *Cronica epocii lui Ștefan cel Mare (1457-1499)*, București, 1937, p. 110), iar pentru a doua luptă, o dată între 26 noiembrie 1470 și 3 iulie 1471, probabil 14 decembrie 1470 (C. Cihodaru, *op. cit.*, pp. 14-15; N. Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Iași, 1982, p. 38), acceptată ca sigură de C. Rezachevici (*Familia lui Ștefan cel Mare. Împrejurările ocupării tronului*, în „R.A.”, 2/1982, p. 120), fără a observa că în *Cronica moldo-germană*, data de săptămână nu era „vineri, 16”, considerată de C. Cihodaru, ci „miercuri, 14” (I. C. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare. Versiunea germană a lui Schedel*, București, 1942, p. 39, care schimbă cu totul raporturile cronologice ale faptelor în discuție (v. mai jos, n. 38).

redându-le complet în rând³⁶, și nu prescurtat, prin suprascriere, cu eliminarea vocalelor - procedeu care ar fi îngăduit poate apariția unei greșeli de lectură. Adințând însă autenticitatea ambelor zile de săptămână, rezultă că data luptei de la Orbic nu poate apartine decât unui an posterior celui al bătăliei de la Baia, când **12 aprilie** a căzut într-o joi, iar această coincidență este oferită de anul 1470³⁷.

Cum a fost totuși posibilă o asemenea eroare, chiar dacă notificarea luptei de la Orbic reprezintă, în cronică putneană, un adaos *sui-generis* (facilitat de degradarea filei din prototip care conținea relatarea evenimentului)³⁸, de la începutul secolului al XVI-lea, când amintirea istorică nu atinsese încă stadiul confundării evenimentelor? Simplă identitate a datelor de lună și zi nu este suficientă pentru a explica unificarea faptelor. Examinarea conjugată a tuturor textelor referitoare la perioada în discuție pune însă în evidență faptul că însemnările analistice referitoare la intervalul 1468-1471 se aflau pe o silă deteriorată a prototipului comun, fiind preluate parțial și confuz, exemplul cel mai eloquent oferindu-l „*Cronica moldo-germană*”, care prezintă, după lupta de la Baia, o nouă confruntare cu „ungurii”³⁹, urmată de o invazie tătărească, pentru ca, în continuare, faptele să se repete⁴⁰. În logica expunerii, cea de-a doua înfruntare cu ungurii a avut loc după bătălia din „dumbrava” de la Lipnic din august 1469 și înainte de incursiunea tătarilor din martie-aprilie 1471, deci în 1470. Ea s-a produs, fapt semnificativ, într-un moment când, după atacul asupra Brăilei și a estului Munteniei⁴¹, de la sfârșitul lunii februarie și începutul lunii martie 1470⁴², oastea domnească fusese desigur slobozită din campanie.

În sfârșit, un element relevant îl oferă și „*Cronica moldo-polonă*”, care, după ce prezintă domnia de doi ani a lui Petru Aron (1455 - 1457), continuă astfel: „*După aceea s-a ridicat domn Ștefan voievod și a pus de lău tăiat pe acel Petru Harnazan (sic!). Acesta a fost domn trei ani*”⁴³, fără a înregistra însă lupta de la Doljești. După părerea noastră, interpretarea evident eronată din ultima propoziție s-a datorat unei formulări asemănătoare din prototip: *To bîk trinadeceatago*, dar cu alte raporturi sintactice:

³⁶ I Bogdan, *Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*, București, 1895, pl. IV, rd. 7, V, rd. 4I, VI, rd. 1, 21 și 23, etc.

³⁷ D.I.R., *Introducere*, vol. I, anexa XXII, p. 638.

³⁸ Vezi studiul nostru, *Cronologia evenimentelor dintre anii 1466 și 1471, inscrise în prototipul „Cronicii lui Ștefan cel Mare”*, în curs de publicare.

³⁹ Reținută de C. Cihodaru ca fiind cea de la Orbic. Având însă în vedere eroarea de lectură a autorului (v. mai sus, n. 34), rezultă că această luptă se confundă cu cea de-a doua incursiune în secuime, relatată de *Letopisul de la Bistrița* (*Cronicile*, pp. 8-16) ca producându-se tot în luna decembrie. Ca urmare, excluzând anul 1467 din discuție, întrucât, după bătălia de la Baia, nu a avut loc o urmărire a armatei ungare, cel care se impune de la sine înainte de invazia tătarilor din august 1469, este anul 1468, când 14 decembrie a căzut într-adevăr într-o miercuri (D.I.R., *Introducere*, loc. cit.).

⁴⁰ I. C. Chijimia, *op. cit.*, pp. 60-61; v. și C. Cihodaru, *op. cit.*, pp. 5, 14-15.

⁴¹ M. Costăchescu, *Arderea Târgului de Floci și a Ialomiței în 1470. Un fapt necunoscut din luptele lui Ștefan cel Mare cu muntenii*, Iași, 1935, *passim*.

⁴² Virginie Vasiliu, *Les Tatars et la Moldavie au temps d'Etienne-le-Grand*, în „R.H.S.E.E.”, VIII, 1931, nr. 7-9, pp. 188-191.

⁴³ *Cronicile*, p. 178.

„Aceaasta (adică decapitarea) a fost în al trei(sprezecilea) an al domniei” (numărătoarea anilor după inceputul domniei fiind specifică primei părți a „Cronicii lui Ștefan cel Mare”⁴⁴), deci în intervalul 12 aprilie 1469 - 12 aprilie 1470. Observând, aşadar, în textul deteriorat, o a doua luptă a lui Ștefan cel Mare cu Petru Aron, fără văleatul de la facerea lumii, iar cu cel al domniei greu descrisabil, însă cu aceleași date de lună și zi, după care a urmat suprimarea adversarului, copistul le-a contopit, adăugând-o pe aceea de la Orbic, după ceea de la Doljești⁴⁵. Procedând astfel, era firesc totodată să atribuie „joia”, din text, tot ultimei săptămâni a postului Paștilor, ca Joia Mare. Simpla stare de degradare a filei pe care fuseseră notate evenimentele interstițiului 1468-1471 nu este totuși în măsură să explică și împrejurarea concretă a producerii acestei aglutinări. După părerea noastră, ca a putut să apară, dacă se are în vedere că analele ștefaniene s-au redactat în etape, de mai mulți scriitori și, desigur, pe file separate. Or, într-o atare situație, este posibil ca bătălia de la Doljești să se fi aflat la sfârșitul filei care începea cu „*Tarii (impărații) Moldovei*”, iar verso-ul filei următoare să fi început cu lupta de la Orbic – situație sugerată de repartizarea paragrafelor pe paginile aceluiși *Letopiseț de la Bistrița*. Inversarea celei de a doua, și citirea luptei de la Orbic în continuarea celei de la Doljești a devenit, în acest fel, firescă, mai ales dacă anul domniei era greu lizibil, așa cum probează *Cronica moldo-polonă*.

La 12 aprilie 1470 se încheia deci o dispută de 13 ani între cei doi competitori ai tronului moldav, al cărei prim act începuse în Săptămâna Patimilor și tot ca aceea, care însemnase jertfa pe cruce a Fiului Domnului pentru mântuirea lumii și apoi Învierea Sa, ea marca izgonirea dc pe pământul neputinței sale a lui Petru Aron pentru izbăvirea Moldovei. Pentru împlinirea destinului a fost însă necesar un al doilea act, al sacrificării, petrecut după lupta de la Orbic și tot într-o săptămână a Postului Mare care se sfârșea atunci pe 22 aprilie. Nu se cunoaște locul îngropării lui Petru Aron și, probabil, nici nu a fost ales ca pentru un drept credincios. Osemintele lui vor fi zăcând în vreun colț de cimitir destinat celor ce s-au abjurat de la Lege, în vreme ce piatra de mormânt a victimei sale de la Reuseni consacra altarul bisericii din Secuieni cu semnificația unui adevărat martiraj. Va fi urmărit oare Petru Aron să-și ia revanșa împotriva celui ce-l detronase tot în Postul Mare, pătrunzând în Moldova prin pasul Ghimeș-Palanca⁴⁶, pentru a realiza surpriza în care se aflase el la 1457 ? La rândul său, Ștefan cel Mare, reușind să cunoască planul dușmanului, să-l întâmpine la Orbic și să-l captureze, va lăsă să-i aplice pedeapsa capitală în aceeași zi de 12 aprilie? Într-o vreme când acțiunile oamenilor erau deseori înrâurite de „semne și minuni”⁴⁷, când moartea însăși era grevată

⁴⁴ *Inceputul elaborării*, p. 43.

⁴⁵ Contopirea a fost cu atât mai probabilă, cu cât prototipul *Cronicii* lui Ștefan cel Mare a avut un caracter fragmentar, fiind constituit inițial din însemnări pe file disparate astfel încât sfârșitul verso-ului unei file putea fi continuat, în cazul similitudinii factice, cu începutul reverso-ului altei file (*ibidem*, pp. 41-42).

⁴⁶ O dovadă sugestivă în acest sens este oferită de un act din 1472, care menționează arderea, desigur recentă, a privilegiilor lui Petru, fiul lui Bâlco, pentru un sat de pe Tazlăul Mare, „când a ars și privilegiul unchiului nostru, Pan Vlaicul”, privind probabil sate din aceeași zonă (D.R.H., A, II, nr. 188, p. 280).

⁴⁷ Maria Magdalena Szekely, Ștefan S. Gorovei, „Semne și minuni” pentru Ștefan voievod. Note de mentalitate medievală, în „S.M.I. M.”, XVI, 1998, pp. 49-64.

de conotații mistice, necunoscute încă, coincidențe relevante, aparent întâmplătoare, este posibil să fi avut totuși și o motivație de această natură.

Mai mult însă decât conținutul lor intrinsec, cele două momente din viața lui Ștefan cel Mare comportă semnificații majore, care au direcționat hotărâtor opera sa de guvernământ. Așa cum înscăunarea a dat posibilitate domnului să realizeze un impresionant program politic, cum acutizarea pretendenței lui Petru Aron i-a prilejuit afirmarea excepțională capacitatei militare în 1467 și obținerea celei dintâi recunoașteri internaționale, tot astfel eliminarea acestuia din competiția tronului i-a deschis o nouă poartă a viitorului, a împlinirii unui ideal nutrit din tinerețe: eliberarea țării din regimul de tributar al Semilunii. Într-adevăr, în primăvara anului următor, prin victoria de la Soci împotriva lui Radu cel Frumos, domnul Moldovei își anunța deja hotărârea iminentei declanșări a Marelui război moldo-otoman de 13 ani (1473-1486).

**Aprilie 12 – A Day with double Signification
in the Life of Stephen the Great and Saint
(Summary)**

The Author explains the two unforgettable significations of the day of **April 12** in the life of moldavian prince:

1. **April 12, 1457** – the Stephen's victory of Doljești against Peter III Aron, the killer of his father, Bogdan II, in 1451 and his moldavian enthronetion;

2. **April 12, 1470** – the capture and death penalty of Peter Aron, the Stephen's eternal enemy, and the dangerous pretender on moldavian throne during thirteen years (1457-1470).

The two crucial moments in the Stephen's life strongly have been influenced his domestic and foreign policy:

first – the achievement of the impressive political platform;

second – the preparation of the unleash of the thirteen years antottoman war (1473-1486).